

Stefan Barbacki (1903-1979)

kierownik Zakładu Hodowli Roślin PAN (1954-1961) i Zakładu Genetyki Roślin PAN (1961-1973)

Profesor Stefan Barbacki, założyciel Instytutu, urodził się 1 września 1903 roku w Wieliczce. W latach 1913-1921 uczęszczał do V Gimnazjum klasycznego w Krakowie, a następnie studiował w na Wydziałach Filozoficznym i Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego uzyskując w roku 1925 tytuł magistra-inżyniera. Na ostatnim roku studiów, jako asystent profesora Edmunda Załęskiego, pioniera biometrii rolniczej w Polsce, brał udział w pracach związanych z hodowlą zbóż i buraków cukrowych. Po ukończeniu studiów przez dwadzieścia lat, to jest do roku 1945, pracował w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, początkowo jako asystent, a od 1938 roku - adiunkt w dziale hodowli i genetyki zbóż, natomiast od 1944 r. na stanowisku kierownika działu odmianoznawstwa.

Stopień doktora uzyskał w 1929 roku na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1935-1936 przebywał na stażu naukowym w Galton Laboratory przy University College w Londynie, u profesora Ronalda A. Fishera, gdzie odbył studia uzupełniające ze statystyki matematycznej i jej zastosowań w doświadczałnictwie i genetyce. W 1938 roku został powołany przez Ministerstwo Rolnictwa na wiceprzewodniczącego sekcji metodycznej Komisji Współpracy w Doświadczałnictwie. W tym okresie z Jego inicjatywy powstał miesięcznik „Przegląd Doświadczałnictwa Rolniczego”. Okres wojny i okupacji spędził w Puławach.

Po wojnie profesor Barbacki przeniósł się do Poznania. W maju 1945 roku habilitował się na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego z zakresu hodowli roślin i doświadczałnictwa. Wkrótce potem został kierownikiem nowo utworzonej Katedry Doświadczałnictwa Rolniczego i Biometrii na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. W 1947 roku Stefan Barbacki został powołany na członka Komisji Rolniczo-Leśnej Polskiej Akademii Umiejętności oraz na członka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W rok później, w marcu 1948, został mianowany profesorem nadzwyczajnym. W latach 1948-1951 pełnił funkcję dziekana Wydziału Rolniczo-Leśnego UP, a w okresie 1951-1953 funkcję prorektora do spraw nauki w nowo powstałej - po wyodrębnieniu z Uniwersytetu Poznańskiego Wydziału Rolniczo-Leśnego - Wyższej Szkole Rolniczej. Jednocześnie, aż do 1970 roku, kierował Katedrą Genetyki i Hodowli Roślin WSR, w skład której wchodziły Zakład Doświadczałnictwa Rolniczego i Biometrii, Zakład Hodowli

Roślin i Nasiennictwa oraz Zakład Cytogenetyki. W 1952 r. został członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk, a dwa lata później uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. W roku 1958 został wiceprezesem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz przewodniczącym Komitetu Hodowli i Uprawy Roślin Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych PAN. W 1967 roku został uhonorowany wyborem na członka rzeczywistego Polskiej Akademii Nauk.

Profesor Stefan Barbacki przejawiał nieustrudzoną aktywność naukowo-badawczą. W przedwojennym okresie swojej działalności opublikował wiele prac z genetyki, hodowli i uprawy zbóż, a także metodyki doświadczalnictwa rolniczego, w tym podręcznik „Ogólna metodyka doświadczeń polowych w zarysie” (Puławy 1935) oraz monografie „Pszence polskie” (z S. Lwiczem, K. Mieczysławem i A. Słabońskim, Puławy 1937) i „Analiza zmienności w zagadnieniach doświadczalnictwa rolniczego” (Puławy 1939). W tym okresie Profesor rozpoczął prace nad jęczmieniem, które prowadził do 1947 roku. Dotyczyły one zmienności oraz dziedziczenia cech morfologicznych i fizjologicznych, szczególnie zawartości białka. Wykazał w nich, że krzyżowanie odległych geograficznie i ekologicznie form pozwala na uzyskanie potomstwa o szerokim zakresie zmienności, dającego podstawę uzyskania linii transgresyjnych. Należy podkreślić, że profesor Barbacki jako pierwszy w Polsce rozpoczął prace nad analizą dziedziczenia cech ilościowych, które były pionierskie nie tylko w kraju, ale także poza jego granicami. W tym czasie genetyka ilościowa i biometria były *in statu nascendi*, tym bardziej więc należy podkreślić otwartość Profesora na nowe koncepcje i metody, która uwidaczniała się przez cały okres aktywności naukowej.

W okresie powojennym Profesor rozszerzył zakres swoich zainteresowań naukowych na rośliny strączkowe. Zajmował się między innymi genetyką i hodowlą łubinu. Seria prac nad łubinem objęła studia nad gorzkimi i niskoalkaloidowymi łubinami, nad właściwościami biologicznymi, fizjologicznymi i technologicznymi różnych gatunków łubinu, a także nad dziedziczeniem zawartości białka oraz zdolności do tworzenia alkaloidów. Profesor Barbacki opublikował trzy monografie dotyczące łubinu, w tym jedną w języku rosyjskim. Zajmował się także poliploidami koniczyn i seradeli, oraz badaniami populacyjnymi nad wyką siewną. Kontynuował również prace związane z metodyką doświadczalnictwa i zastosowaniami statystyki matematycznej.

Działalność naukowa Profesora przyczyniła się do powstania w ośrodku poznańskim dwóch szkół o znaczącym oddziaływaniu na środowiska naukowe: szkoły biologicznych i genetycznych podstaw hodowli roślin oraz szkoły statystyki matematycznej i biometrii. Obie te szkoły mają również dzisiaj swoją reprezentację, zarówno w IGR (Zakład Biotechnologii

oraz Zakład Biometrii i Bioinformatyki), jak i Uniwersytecie Przyrodniczym w Poznaniu (Katedra Genetyki i Hodowli Roślin oraz Katedra Metod Matematycznych i Statystycznych).

Profesor Barbacki jest autorem ponad 180 publikacji, wśród których znajdują się prace oryginalne, artykuły popularno-naukowe i przeglądowe oraz monografie. Wśród tych ostatnich na szczególną uwagę zasługują „Doświadczenia kombinowane”, zaliczane do wzorów pisania prosto o rzeczach trudnych. Książka ta stanowiła „elementarz” dla tych wszystkich, którzy starali się propagować metody statystyczne w doświadczalnictwie rolniczym.

Profesor Barbacki wykształcił ponad stu magistrów oraz wypromował 52 doktorów. Wielu spośród Jego uczniów uzyskało stopień doktora habilitowanego, a potem tytuł profesora. Pod kierunkiem profesora Barbackiego prace doktorskie wykonali między innymi tacy znani uczeni, jak prof. dr hab. Eugeniusz Bilski, prof. dr hab. Tadeusz Caliński, prof. dr hab. Regina Eland, prof. dr hab. Julian Jaranowski, prof. dr hab. Tadeusz Wolski.

Profesor Barbacki był także niestrudzony jako organizator. W okresie powojennym przyczynił się do utworzenia od podstaw 18 stacji hodowli roślin. Kierował (od 1951 r.) działami roślin motylkowych i pastewnych Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin oraz Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa, które w 1956 r. przekształcił w Zakład Roślin Pastewnych IUNG kierując nim przez kilka następnych lat. W 1954 roku zorganizował w Poznaniu nową placówkę Polskiej Akademii Nauk – Zakład Hodowli Roślin. Zakład ten w wyniku połączenia w 1961 roku z Zakładem Genetyki PAN w Skierniewicach, kierowanym przez profesora Edmunda Malinowskiego, *przekształcony został w Zakład Genetyki Roślin PAN*, którym profesor Barbacki kierował do przejścia na emeryturę, to jest do roku 1973.

Na podkreślenie zasługują również dokonania organizacyjne Profesora na polu edytorskim. Był założycielem trzech czasopism, z których jedno wydawane jest do dziś. W latach trzydziestych ubiegłego wieku uczestniczył w tworzeniu „Przeglądu Doświadczalnictwa Rolniczego”, którego w późniejszych latach (1945-1947) był redaktorem naczelnym. W 1954 r. powołał do życia „Przegląd Naukowej Literatury z Zakresu Genetyki i Hodowli Roślin”, w którym publikowano tłumaczenia streszczeń ważniejszych prac dotyczących genetyki i hodowli różnych gatunków roślin uprawnych. Największym jednak osiągnięciem Profesora w dziedzinie czasopiśmiennictwa było utworzenie w 1960 r. pierwszego polskiego czasopisma genetycznego wydawanego w języku angielskim „Genetica Polonica”, które ukazuje się do dzisiaj pod zmienionym tytułem „Journal of Applied Genetics”.

W uznaniu zasług Profesora Barbackiego jako uczonego i twórcy Instytutu Genetyki Roślin utworzono w 1994 roku z inicjatywy naszego Instytutu **Krajową Nagrodę Naukową z Zakresu Genetyki Roślin im. Stefana Barbackiego**. W drodze konkursów wyłoniono wielu młodych, zdolnych pracowników naukowych, których prace zostały wyróżnione.

Życie i działalność Profesora Barbackiego doczekały się wspaniałych opracowań biograficznych prof. dr hab. Tadeusza Calińskiego, zamieszczonych w „Sprawozdaniach Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych” nr 97, 1979 r. oraz w Wieściach Akademickich (1999). Znakomitym źródłem informacji o Profesorze jest także monografia wydana w 2003 r. pod redakcją prof. dr hab. Zbigniewa Brody: „*Profesor Stefan Barbacki 1903-1979 – w setną rocznicę urodzin*”, w której profesorowie Tadeusz Caliński i Eugeniusz Bilski przedstawiają Stefana Barbackiego jako uczonego, nauczyciela i organizatora. Pozycje te były podstawą niniejszego opracowania.

Ważniejsze publikacje

(wykaz wszystkich prac profesora S. Barbackiego można znaleźć w monografii : „*Profesor Stefan Barbacki 1903-1979 – w setną rocznicę urodzin*” (Z. Broda, red.), która ukazała się nakładem Wydawnictwa Akademii Rolniczej w Poznaniu w 2003 r., str. 57-67).

- Barbacki S. (1929). Z badań nad jęczmieniem. Cz. I. Kilka zagadnień z zakresu zmienności i dziedziczenia cech morfologicznych. Pamiętnik PINGW, T. 10, Nr 1: 126-162.
- Barbacki S. (1930). Z badań nad jęczmieniem. Cz. II. Zmienność i dziedziczenie niektórych cech fizjologicznych. Selekcyjna wartość cech. Pamiętnik PINGW, T. 11, Nr 2: 579-610.
- Barbacki S. (1933). Z badań nad jęczmieniem. Cz. III. Zmienność i dziedziczenie zawartości azotu w ziarnie czystych linii i mieszańców. Pamiętnik PINGW, T. 14, Nr 1: 106-157.
- Barbacki S. (1935). Ogólna metodyka doświadczeń polowych w zarysie. Biblioteka Puławska Nr 12, Puławy 1935: 1-116.
- Barbacki S., Lewicki S., Mieczysławski K., Słaboński A. (1937). Pszenice Polskie (opis odmian z kluczem do oznaczania). Biblioteka Puławska Nr 15, Puławy, VII-X: 1-163.
- Barbacki S. (1947). Dalsze badania nad dziedziczeniem i zmiennością zawartości azotu w ziarnie jęczmienia. Rocz. Nauk Rol. 1947, T. 49: 267-315.
- Barbacki S. (1950). Doświadczenia kombinowane. Post. Wiedzy Rol., R. 2, z. 4: 110-137.
- Barbacki S. (1952). Łubin. Warszawa, PWRiL.
- Barbacki S., Kapsa E. (1960). Variability in *Lupinus albus*. Genetica Polonica 1960, Vol. 1: 61-101.
- Barbacki S., Caliński T., Surma M., Kurhańska G., Adamski T., Kaczmarek Z., Dobek A., Karczewska A., Jeżowski S. (1978). Transgressions in barley (*Hordeum sativum* Jess). 7a. Transgressions of F₆ and F₇ hybrids from the cross Burea x Brown. Genetica Polonica Vol. 19, No. 4: 403-421.